

ULAŞTIRMA SEKTÖRÜNÜN ÖNEMİ ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR YAKLAŞIM

Ceren ORAL¹, Elçin KIPKIP²

ÖZ: Günümüzde ulaşım uluslararası boyutta olup, toplumsal, sosyal ve ekonomik açıdan değerlendirilebilmektedir. Ulaştırma sektörü, ekonomik kaynak kullanımı, dış ülkeler ile bağlantının sağlanabilmesi, mal akışlarının düzenli olması ve ulaştırma sürecinin sürekliliğinin devamı, mevcut bulunan ya da yeni yerleşim alanlarının gelişebilmesi açısından önem arz etmektedir. Aynı zamanda ulaştırma sektörü sigorta, gümrükleme, paketleme gibi diğer sektörler ile de ilişki halindedir ve bu ilişkiler sonucunda istihdam sağlanmasıyla ekonominin büyümesinde de etkili olmaktadır. Üretilen malların, hizmetlerin ve unsurların küresel ortamda ve bir yerden bir yere taşınabilmesinde ulaşım faaliyet göstermektedir.

Bu çalışmada, ulaştırma ve ulaştırma sektörünün önemi hakkında kavramsal bir araştırma yapılmış ve aktarılmıştır.

ANAHTAR KELİMELEER: Ulaşım, Ulaştırma, Ulaştırma Sektörü.

A CONCEPTUAL APPROACH ON THE IMPORTANCE OF THE TRANSPORT SECTOR

ABSTRACT: Today, transportation is at an international level and can be considered communal, social and economic. The transportation sector, economic resource utilization, connection with foreign countries, regularity of goods flows and continuity of the transportation process are important for the development of existing or new settlement areas. At the same time, the transportation sector is in contact with other sectors such as insurance, customs clearance and packaging and it is observed that with the provision of employment is effective in the growth of the economy. Transportation is carried out in the global environment and transportation of the goods, services and elements produced.

In this study, the importance of transportation and transportation sector has been researched and conveyed.

KEYWORDS: Transportation, Transport, Transport Sector.

¹ Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, ceren.uzar@gmail.com

² YL, elcinkikip08@hotmail.com

1. GİRİŞ

Ulaştırma sektörü hizmet sektörü içinde yer almaktadır. Ulaştırma sektörünün temelinde insan, mal, hizmet veya unsurların yer değiştirmesi bulunmaktadır. Buna göre, ulaştırma sektörü, insanların, üretilmiş olan mal veya hizmetlerin bir yerden bir yere taşınabilmesini sağlayan bir sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal anlamda oldukça önemli olan ulaştırma, güvenli, hızlı, düzenli, rahat, ekonomik ve çevreye uyum sağlayabilen özelliklere sahip olmaktadır.

Bu çalışmada ulaştırma, ulaştırmanın tarihsel gelişimi, ulaştırma sektörünün özellikleri, dünyada ve Türkiye’de ulaştırma sektörünün gelişiminden bahsedilmiştir.

2. ULAŞTIRMA VE ULAŞTIRMANIN ÖNEMİ

İnsanlar ihtiyaçlarına rasyonel bir biçimde yaklaşarak ulaşmakta, kendisi ve eşyaları için bir yerden bir yere ulaşımının kısa sürede, verimli ve güvenli bir biçimde gerçekleştirilmesini amaçlamaktadır. Bu nedenle ulaştırma insan hayatının önemli bir parçası halinde bulunmaktadır.

İnsanların dış çevre ile ilişkilerinde, üretilen bilginin, sermayenin, mal ve hizmetlerin bir yerden bir yere taşınmasında önemli bir rolü olan faktör, ulaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulaşım birçok bilim tarafından incelenen bir konu olmaktadır. Buna göre ulaşımın, ülkelerin kalkınması ve küreselleşmesi açısından önemli etkileri bulunmaktadır (Deniz, 2016, s. 137).

Ulaşım, bir ülkede ekonomik kalkınmayı ve refahı etkilemekte olan önemli faktörlerden olmasıyla birlikte, günümüzde ekonomik büyüme ve küreselleşme ile hızlı bir şekilde değişmektedir. Dünya üzerinde nüfus artışları, tedarik zincirlerinin karmaşık hale gelmesi ve lojistik sektörünün gelişimi ile yük taşımacılığının yapılabilmesi için ulaşımın olan gereksinim de artmaktadır. Yük taşımacılığında güvenliğin sağlanması, olabilecek ihtiyaçların müşterilere daha hızlı bir şekilde ulaştırılması ve aynı zamanda yolcu taşımacılığının da geliştirilmesi talep edilen gereksinimlerden olmaktadır (Büyüközkan ve Mukul, 2018, s. 86).

Bazı kaynaklarda ulaştırma kavramı ulaşım olarak da adlandırılmaktadır. Buna göre ulaşım veya ulaştırma kavramları genel anlamda, insanların ihtiyaçlarını giderebilmek amacıyla üretilmiş olan mal ve hizmetlerin ihtiyaç duyulan yerlere zamanında ulaştırılabilmesi için gereken faaliyetlerin zaman içinde örgütlenerek bir hizmet sektörü oluşturması olarak tanımlanmıştır. Ulaştırma hizmetleri, uluslararası pazarlamanın bir unsurudur ve fonksiyonel açıdan denizyolu, karayolu, demiryolu, hava yolu ve boru hattı taşımacılığı gibi ulaştırma türlerinden oluşmaktadır. Ulaştırma hizmeti sağlayıcıları, ulaştırma türlerinin seçiminde hız, güvenilirlik, yeterlilik, maliyet ve bulunabilirlik unsurlarını göz önünde bulundurmaktadır. Ulaştırma ile mesafe, zaman, topografya ve idari birimler gibi engeller aşılarak gidiş ve geliş noktaları birleştirilmektedir. Bununla birlikte taşımaya karşı olan taleplerin karşılanması ulaştırmanın amacı olarak karşımıza çıkmaktadır (Akhmetzhan, 2015, s. 6).

Ulaşım, her türlü üretim, tüketim ve ticari faaliyetlere bağlıdır. Örnek olarak, gelişmiş ülkelerdeki ulaşım olanaklarının elverişliliği, tarımsal ürünlerin veya madenlerin işlenebilmesi amacıyla fabrikalara, işlenmiş ürünlerin de tüketileceği yerlere gönderilebilmesini sağlamaktadır. Buna bağlı olarak, ulaşımın diğer sektörlerden ayrı bir sektör olmamasıyla birlikte, ulaşım sistemlerinin gelişmesi sanayi devriminin önemli bir aşaması durumundadır. Sanayi ile başlayan fazla miktarda ve çeşitli hammadde talepleri, tarım, madencilik ve diğer ekonomik faaliyetlerin yapısal anlamda değişimlere uğramalarına neden olmuştur. Böylelikle üretim ve tüketimin artmasıyla, ulaşım faaliyetleri de artış göstermiştir. Sonuç olarak, sanayinin gelişimi, ulaşım faaliyetlerinin de gelişmesine neden olmuştur (Özgüç ve Tümertekin, 1999, s. 551).

Ulaştırma, sürekli gelişen bir olgu olarak, ekonomik ve sosyal açıdan gelişim açısından insanlar için önemli bir faktör olmuştur. Ulaştırma olanaklarının varlığının, ulusların, bölgelerin, şehirlerin, endüstrilerin, kurumların ve işletmelerin geri kalmaması için uygun durumda bulunması gerekmektedir.

3. ULAŞTIRMANIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Ulaştırmanın tarihi, insanlığın tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. İnsanların bir yerden bir yere gidebilmesi tarihsel olarak ilk çağlardan beri var olan bir olgudur. Bu olgu, teknolojinin de ilerlemesi ile birlikte daha da büyümekte olup, gelişimini sürdürecektir. İlk çağlarda ulaşım, insanlar için önce yürüyüş daha sonrasında ise yüzmekten oluşmaktaydı. Ulaştırma, hayvanların eğitilmesiyle birlikte gelişmeye başlamış, insanların hızlı ve uzun mesafe gidebilmesini sağlamıştır. Tekerleğin icadından sonra hayvanlar ile taşıma olgusu daha da etkili hale gelmiştir. Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesine kadar olan süreçte kayık ve yelkenli gemiler ile olan su yolu taşımacılığı ağır yüklerin taşınmasında oldukça verimli olmuştur. Ulaştırma, Sanayi Devrimi gerçekleşene kadar çok yavaş ilerlemiştir, bu durum da üretimin ve tüketimin birbirlerine yakın mesafelerde olmasını gerektirmiştir (Günay, 1989, s. 7).

Buhar gücünün icat edilmesiyle buhar gücü, demiryolları ve gemilere uygulanmıştır. Bununla birlikte hız, yük ve yolcu hacmi oldukça yükselmiştir. Ayrıca doğal kaynaklar ile üretim alanlarının birbirine yakın olmasına gerek kalmamıştır. İçten yanmalı motorun icadının gerçekleşmesiyle karayolu kullanılarak şahsi ulaşım ve havayolu ile uzak mesafelere hızlı ulaşım olanakları ortaya çıkmıştır (Mamarasulov, 2009, s. 6).

4. ULAŞTIRMA SEKTÖRÜNÜN ÖZELLİKLERİ

Ulaştırma sektörü hizmet sektörünün bir alt dalı olarak belirtilmiştir ancak diğer sektörlerle dolaylı olarak etkileri ile birlikte ele alındığında ulaşım sektörünün önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

Örnek olarak, üretim açısından bakıldığında üretim için gereken hammadde, yarı mamul ve mamullerin üretim yerine zamanında iletilmesi, tüketim açısından bakıldığında ise üretilen malların uygun pazarlara tüketicilere zamanında teslim yapılması ulaştırma yapısının var olması ile mümkündür. Günümüzde ekonominin gelişimi ve küresel pazarlar için üretimin yapılması özellikle ulaştırma hizmet alt sektörlerinin gelişmesine bağlıdır. Bu durumda ulaştırma sektörünün özellikleri aşağıda belirtildiği gibidir (Kurt, 2010, s. 22).

Ulaştırma sektöründe hizmet, depolanamayan niteliğe sahip bir faktördür, hizmetlerin üretimi ile satışı aynı anda yapılmaktadır. Fazla üretildiği zaman kaynakların israf olmasına, az üretildiği zaman da yapılacak olan işin tam anlamıyla yapılamamasına neden olmaktadır. Yani, ihtiyaçları karşılayacak kadar üretilmesi gerekmektedir.

Ulaştırma sektöründe toplam yatırım maliyetinin içinde sabit maliyet oranı daha yüksek durumdadır. Bu durumda ulaştırma yatırımlarında sermaye ön plana çıkmaktadır. Karayolu yapımı, havaalanı inşası, demiryolu döşemesi gibi başlangıç maliyetlerinin yüksek düzeyde olması, yatırımların piyasaya tamamen bırakılmaması, devletin de bu yatırımlara karışmasını gerektirmektedir. Ancak az gelişmiş ülkelerde devletlerin yeterli kaynaklarının olmamasından dolayı, yurt dışındaki veya yerel özel şirketleri de yatırıma dahil etmesi gerekmektedir.

Ulaştırma sektöründe azalan marjinal maliyet söz konusu olmaktadır. Ancak marjinal maliyete göre bir fiyatlandırma politikası uygulanmamakta olup, sektörde tam kapasite çalışarak maliyetleri azami derecede en aza indirilmesi sağlanmaktadır.

Ulaştırma sektörünün olumlu dışsal etkisi olarak ekonominin diğer sektörlerle olan etkisini, olumsuz dışsal etkisi olarak ise çevreye vermiş olduğu etkiyi göstermemiz mümkündür.

Ulaştırma sektöründe, ulaştırma sisteminin ekonomik, toplumsal ve siyasi etkilerinin bulunmasından dolayı yatırımların bu yönde değerlendirilmesi gerekmektedir.

5. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE ULAŞTIRMA SEKTÖRÜ

Dünya ekonomisinde yaşanan gelişmeler ile ulaşım sistemleri arasında pozitif yönde bir etkileşim bulunmaktadır. Ulaştırmadaki gelişmeler dünya ekonomisine ve doğrudan ayrı ayrı ekonomiler üzerinde de dolaysız etkileri tarihin ilk çağlarından itibaren bilinen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tekerleğin, yelkenli gemilerin ve buharlı gemilerin bulunması, coğrafi keşiflere ve sanayi devriminin hızlanmasına etki göstermiştir. Daha sonrasında tren, otomobil ve uçağın gelişmesi, ülkelerin hem ekonomik hem de toplumsal yapılanmalarına neden olmuştur. Günümüzde de ulaştırma sistemlerinde hem mutlak ulaştırma teknolojisindeki hem de elektronik ve bilişim teknolojisindeki gelişmelerin etkisi ile önemli bir yapısal değişiklik meydana gelmiştir (Candemir, 2002, s. 7).

Dünyada son dönemlerde ulaşımın büyük bir oranı yolcu ve yük taşımacılığı ile birbirini tamamlamaya çalışan hızlı, ekonomik ve güvenli taşımaya elverişli kombine, multimodal ve intermodal sistemlerden yararlanılmakta ve bu sistemlerde gerektiği zaman karayolu, demiryolu, denizyolu, havayolu, boru hatları taşımalarının birlikte kullanılması ve çevresel temizliği de düşünerek hareket eden bir yaklaşım söz konusu olmaktadır (Makina Mühendisleri Odası, 2012, s. 19).

Dünya üzerinde küresel, ekonomik ve sosyal taleplerin artış göstermesi, teknolojik anlamda gelişmelerin yaşanması ulaştırma sektörüne pozitif yönde etki sağlamış ve dünyada ulaştırma sektöründe birçok gelişme yaşanmıştır. Gelişen ulaştırma sektöründeki türler arasındaki uyumu sağlayan ülkelerde ulaşım sektörü daha fazla gelişme göstermiştir.

Geçmişten bugüne kadar gerçekleşmiş olan teknolojik yenilikler ulaştırma sistemlerinde de yeniliklere neden olmuştur. Ulaştırma sektöründe yaşanan gelişmeler ile dünya üzerinde bulunan her ülkeyi birbirine bağlayan küreselleşme sürecinin de hızlanmasına yol açmıştır.

Küreselleşme olgusunun var olması ile birlikte dünya üzerindeki değişimler çok hızlı bir biçimde meydana gelmiştir. Küreselleşmenin yaygınlaşmasındaki en önemli unsur ulaşım olarak düşünülmektedir. Dünyada hızla gelişmekte olan ulaştırma faaliyetleri ülkeler arasında ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda etkileşimlerin de artmasına neden olmaktadır.

Ulaştırma sektörü dünya üzerinde başlı başına bir hizmet sektörü olarak bilinmektedir. Bununla birlikte turizm, ticaret, sanayi ve tarım sektörleri ile de etkileşim halinde bulunmaktadır ve bu nedenle ülkede var olan ulaştırma hizmetlerinin performanslarının diğer sektörlerin performanslarını da etkilediğinden dolayı ulaştırma sektörü tek bir sektör olarak düşünülmemektedir.

Dünyada ulaştırma sektöründe yaşanan gelişmelerin küreselleşme sürecini hızlandırdığı gibi küreselleşme sürecinin hızlanması ulaştırma yapısının da değişmesine neden olmaktadır, bu da toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamını etkilemekte ve bu değişimler sonucunda değişen yaşam koşulları da ulaştırma sistemlerinin daha da gelişmesi ihtiyacını doğurmaktadır. Dünya üzerinde geçmişten bugüne kadar yaşanan gelişmeler ile toplumların üretim ve bölüşüm ilişkilerinin değişmesiyle birlikte sosyal ve kültürel değişimler de meydana çıkmıştır. Bu değişimler ulaştırmaya olan talebin yapısal anlamda değişmesine yol açmıştır. Dünyada nüfusun ve kentleşmenin oranı ile ticaret hacminin devamlı olarak artması, bu artışlar ile birlikte çevresel kirlilik ve kentleşme nedeniyle ortaya çıkan sıkışıklık ulaştırma taleplerinin değişiminde en önemli etkenler durumuna gelmiştir. Dünya nüfusunun artışı ile ulaştırma talebinin artışı doğru orantılı olmaktadır.

Bir ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetlerinin iyileşmesinde ulaştırma sektörü önemli bir rol oynamaktadır. Kaynakların verimli kullanılabilmesi, üretilen mal ve hizmetlerin hızlı ve istenilen şekilde dağıtılabilmesi, ticaretin gelişebilmesi tamamen ulaştırma sektörünün ve ulaşım ağlarının

geliştirilmesi ile mümkün hale gelmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ulaştırma sektörü daha önemlidir çünkü, bir ülkenin kalkınması ulaştırma sistemlerinin gelişmesi ile doğru orantılıdır (Akgüngör ve Demirel, 2004, s. 424).

5.1. Dünyadaki Ulaşım Sisteminde Değişmeler

Dünya üzerinde gelişmişlik kriterlerine uygun olan her ülkede, ulaşım sistemleri arasında entegrasyon bulunmaktadır. Kombine taşımacılık, yani taşınacak yük veya yolcunun çıkış noktasından varış noktasına kadar en az iki ulaştırma modu kullanılarak (karayolu, denizyolu, demiryolu, havayolu) taşınması ile konteynır taşımacılık kullanılmıştır. Ulaşımında hız, güvenlik, çevresel ve ekonomik faktörler ön plana çıkmıştır ve toplu taşımacılığa önem verilmiştir. Demiryolları ile ulaşım havayollarına nazaran daha çok tercih edilmiştir. Avrupa Birliği ülkeleri, sürat demiryolları şebekesi kurma açısından büyük mesafe almışlardır (Çınar, 2003, s. 17).

SONUÇ

Çalışmada ulaştırma konusu kavramsal açıdan incelenmiş ve açıklanmıştır. Ulaştırma, ulaştırmanın tarihsel gelişimi ve özelliklerine değinilmiştir. Buna göre ulaştırma sektörüne bakıldığında, ekonomik kaynakların kullanımı, diğer ülkeler ile bağlantının sağlanması, mal akışlarının düzenlenmesi ve bu sürecin sürekliliğinin sağlanması oldukça önemlidir. Üretilen mal, hizmet ve ulaştırılması gereken bir unsurun bir yerden bir yere ya da küresel bir ortamda taşınabilmesinde ulaşım faaliyet göstermektedir.

Küreselleşen dünyada pazarlar git gide daha hızlı bütünleşmekte olup, ülkeler arası ekonomilerde duvarlar kalkmaya ve mesafeler kısaltmaya başlamıştır. Üretim sürecinde esnek üretim sistemleri adı da verilen yöntemler geliştirilmekte ve ölçek ekonomileri dâhilinde kapsam ekonomileri de önemli olmaktadır, bununla birlikte ürünlerin çeşitliliği fazlalaşırken yeni teknoloji ürünleri de pazarlara sunulmaktadır. Finans piyasaları ve faktör piyasaları ulusal sınırları aşmakta ve ülkeler bireysel boyutun dışına çıkmaktadır. Bunların bir getirisi olarak, yük ve yolcu taşımacılığı önemli bir noktaya gelmektedir ve ulaştırma hizmetleri, küreselleşme ile birlikte önemli fonksiyonları da karşılamaya çalışmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle ulaştırma, uluslararası ilişkileri etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte ülkelerin ekonomik kalkınmasında önemli bir rol oynayan ulaştırma, ülkelerarası sınırların kalkmasına, rekabet gücünün artmasına, malların, hizmetlerin ve insanların serbest olarak dolaşımına neden olmaktadır. Bu nedenle ulaştırma sektörü oldukça önemli bir sektör olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akgüngör, A. P., Demirel, A., (2004), Türkiye'deki Ulaştırma Sistemlerinin Analizi ve Ulaştırma Politikaları, *Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 10(3).
- Akhmetzhan, M., (2015), Kazakistan ve Türkiye Arasında Çok Türlü (Multimodal) Ulaştırma, Yüksek Lisans Tezi, *Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.
- Büyüközkan, G., Mukul, E., (2018), "Akıllı Lojistik için Ulaşım Stratejileri", 7. *Ulusal Lojistik ve Tedarik Zinciri Kongresi, ULTZK 2018 Bildiriler Kitabı*, Bursa, Türkiye, s.86-95, 3-5 Mayıs, 2018.
- Candemir, Y., (2002), Uluslararası Ulaştırma ve Türkiye'nin Önündeki Sorunlar ve Olanaklar, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Çınar, T., (2003), Ülkemiz Ulaştırma Sistemi ve Dünya Ulaşım Sistemindeki Gelişmeler, TMMOB Ulaştırma Politikaları Kongresi, Basım Yeri: Maya Basın Yayın.
- Deniz, T., (2016), Türkiye'de Ulaşım Sektöründe Yaşanan Değişimler ve Mevcut Durum. *Eastern Geographical Review*, 20(36), 135-156.
- Günay, M., (1989), Ulaştırma Açısından Türkiye'nin Dış Ticaret Gerçekleştirme Analizi ve Deniz Ticaret Filosunun Planlanması, Yayın No: 13, Temel Matbaacılık, İstanbul, İstanbul ve Marmara, Ege, Akdeniz, Karadeniz Bölgeleri Deniz Ticaret Odası Yayınları.
- Kurt, C., (2010), Türkiye'de Ulaştırma Sektörü İçerisinde Lojistiğin Yeri ve Önemi, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- Makine Mühendisleri Odası, (2012), Ulaşımında Demiryolu Gerçeği, Oda Raporu, 3. baskı.
- Mamarasulov, O., (2009), Ulaştırma Sistemleri ve Politikalarının Ülke Ekonomilerindeki Rolü: Orta Asya Örneği, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- Özgüç, N., Tümertekin, E., (1999), Ekonomik Coğrafya, Küreselleşme ve Kalkınma, Cantay Kitabevi, İstanbul.